

УДК 811.161.2'373

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/30.212628>**Сергій ЯРЕМЧУК,***orcid.org/0000-0002-5648-7466*

викладач кафедри іноземних мов

Національного університету «Львівська політехніка»

(Львів, Україна) *kochanyja@gmail.com*

ВИВЧЕННЯ ОМОНІМІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У статті зосереджено увагу на теоретичних і практичних аспектах вивчення омонімії в іноземній аудиторії, подано основні вправи, завдяки яким студенти-іноземці зможуть легше та ефективніше вивчити, засвоїти та правильно вживати омоніми сучасної української мови.

Навчання української мови як іноземної пов'язане зі знанням лексики. Уміння і навички вживати слова потрібно розглядати як найважливіший та невід'ємний компонент змісту навчання іноземної мови, а їх формування саме й є метою навчання лексичного матеріалу. Сутність явища полягає у тому, що за омонімії має місце тотожність, тобто збіг звучання за різних значень слів.

Визначення меж багатозначності та омонімії – проблемне у лексикографії. Наприклад, Словник української мови (в 11-ти томах) подає слово «корінь» як багатозначне, натомість Етимологічний словник трактує корінь¹ (як частину дерева) і корінь² (математичний) як омоніми. Тому є два протилежні твердження про омоніми: 1) омоніми – це слова, різні за походженням, які у процесі розвитку мови не мали і не мають нічого спільного; 2) омоніми – це слова, що виникли внаслідок розщеплення значень багатозначного слова.

Мовознавці виокремлюють такі типи омонімів: 1) фразеологічні (однорічні стали вислови): «пустити півня» означає підпалити щось, омонімний відповідник «пустити півня» має значення «зірватися на високій ноті»; 2) лексичні (слова з однаковим звучанням, але різні за значенням): кулон¹ (жіноча прикраса) – кулон² (одиниця виміру кількості електрики).

Лексичні омоніми бувають повними і неповними. Повні омоніми належать до однієї частини мови, а їхній звуковий склад є тотожним в усіх формах: коса¹ (вид зачіски), коса² (мілина) та коса³ (сільськогосподарське знаряддя). До неповних належать слова, які не збігаються в певній граматичній формі. Різновидами неповних омонімів є: омоформи, омофони та омографи.

Міжмовні омоніми – це слова, які мають однаковий звуковий комплекс, але різні значення. Це явище властиве навіть не близькоспорідненим мовам: сік – фруктовий напій та seek – шукати.

Вивчення омонімії в курсі української мови як іноземної має дуже велике значення, оскільки поліпшить студентам знання лексикології, полегшить сприйняття нової інформації, розширить світогляд студентів-іноземців.

Ключові слова: українська мова як іноземна, омонімія, омофони, омоформи, омографи, граматичні вправи.

Serhiy YAREMCHUK,*orcid.org/0000-0002-5648-7466*

Teacher at the Department of Foreign Languages

Lviv Politechnic National University

(Lviv, Ukraine) *kochanyja@gmail.com*

LEARNING HOMONYMY AT LESSONS OF UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

The article is focused on the theoretical and practical homonymy learning aspects among foreign language audiences. The main exercises are presented here help foreign students to learn the Ukrainian language more easily and effectively using modern homonyms.

Learning Ukrainian as a foreign language is associated with knowledge of vocabulary. The ability to use words should be considered as the most important and integral component as the content of foreign language learning, and word formation is the purpose of learning lexical material. The essence of the phenomenon lays in the fact that there is an identity in homonymy, the sound coincidence with the difference in the meanings of the words.

Defining the boundaries of ambiguity and homonymy is problematic in lexicography. For example, the Dictionary of the Ukrainian Language (in 11 volumes) presents the word for it as ambiguous, while the Etymological Dictionary interprets root1 (as part of a tree) and root2 (mathematical) as homonyms. Therefore, there are two opposing statements about homonyms: 1) homonyms are words of different origins, which in the process of language development had and have nothing in common; 2) homonyms are words that arose as a result of splitting the meanings of a polysemous word.

Linguists distinguish the following types of homonyms: 1) phraseological (monosyllabic constant expressions): to let the rooster mean "set fire to something", the homonymous equivalent to let the rooster mean "to break on a high note"; 2) "lexical (words with the same sound, but different in meaning): pendant¹ (women's jewelry) – pendant² (unit of electricity).

Lexical homonyms can be complete and incomplete. Full homonyms belong to one part of speech, and their sound composition is identical in all forms: braid¹ (a type of hairstyle), braid² (shallow) and braid³ (agricultural implements). Incomplete words include words that do not match in a certain grammatical form. Varieties of incomplete homonyms are: homophones and homographs.

Interlingual homonyms are words that have the same sound complex but different meanings. This phenomenon is characteristic not even of closely related languages: juice is a fruit drink and coincides in pronunciation with the word seek.

The study of homonymy in the course of Ukrainian as a foreign language is very important because it improves students' knowledge of lexicology, facilitates the perception of new information, expands the worldview outlook of a foreign student.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, homonymy, homophones, homonyms, homographs, grammar exercises.*

Постановка проблеми. Із розвитком незалежної Української держави з'явилося зацікавлення вивченням й української мови. Знання української мови забезпечує вільне спілкування мовою в різноманітних сферах та ситуаціях реальної комунікації. Навчання української мови як іноземної пов'язане зі знанням лексики. Уміння і навички вживати слова потрібно розглядати як найважливіший та невід'ємний компонент змісту навчання іноземної мови, а їх формування саме й є метою навчання лексичного матеріалу (Ніколаєва, 2002: 17).

Між словами, що творять словниковий склад української мови, ми можемо побачити певні відношення як за характером значень, які вони виражають, так і за їх фонетичним оформленням, тобто подібність їхнього звукового складу. У словниковому складі української мови ми можемо виявити три основних типи відношень між словами: омонімічні (за звуковою відповідністю), синонімічні (за близькістю виражених значень) та антонімічні (за протиставленням виражених значень). Наявність цих відношень дає змогу говорити про конкретну організацію слів у словниковому складі та про існування лексичної системи мови.

Сутність явищ омонімії, синонімії та антонімії полягає у тому, що за омонімії має місце тотожність, тобто збіг звучання за різних значень слів, за синонімії – тотожність значень за різного звучання (тобто звукового складу), за антонімії – протилежне значення за різного звучання слів. У даному дослідженні нас цікавить явище омонімії.

Аналіз досліджень. Ця тема висвітлюється в мовознавчій літературі досить давно та розглядається такими вченими, як В. Виноградов, М. Фоміна, Р. Попов, Л. Рахманова, О. Микитюк, І. Фаріон та ін. Їх суперечки стосуються розуміння сутності омонімії, її виникнення у слов'янських мовах, використання у мовленні, розмежування омонімії та полісемії. Тому поки не припиниться полеміка, дане питання й досі може вважатися

актуальним. Також важко знайти цілісні дослідження про те, як правильно викладати омоніми в іншомовній аудиторії.

Проблема омонімії, багатогранні аспекти її семантики протягом довгого часу привертає увагу дослідників. Певний час дослідження у сфері омонімії зосереджувалися на лексичній омонімії, яка отримала найбільш повну семасіологічну та лексикографічну інтерпретацію. Історично склалися три токи зору щодо лексичної омонімії. Згідно з першою, визнаються лише етимологічні (гетерогенні) омоніми, що виникли в результаті випадкового збігу звукових комплексів (Ж. Жильєрон, Р. Меннер, Ж. Опп). Згідно з другою, лексична омонімія має два вихідних джерела: фонетична конвергентна еволюція різних слів або форм (включаючи запозичення) та семантична дивергентна еволюція одного слова (Л. Булаховський, Р. Будагов, С. Ульман). А згідно з третьою – можливим є утворення омонімів у результаті словотвірних процесів (В. Виноградов, А. Смирницький, Ш. Баллі) (Виноградов, 1977).

Мета статті – дослідити теоретичні особливості вивчення омонімії в процесі викладання української мови як іноземної, а також звернути увагу на прикладний аспект – подати основні вправи для вивчення та засвоєння цього матеріалу в іншомовній аудиторії.

Виклад основного матеріалу. Більшість сучасних мовознавців згідна з тим, що омоніми (від гр. *homos* – однаковий, *опута* – ім'я) – це слова, що мають однаковий звуковий склад, але відмінні за значенням, так звані слова-двійники (Козачук, 1993: 9; Микитюк, 2013: 76; Ющук, 2004: 185). Наприклад, *кленати*¹ (випрямляти й загострювати лезо коси) – *кленати*² (зводити наклеп), *луз*¹ (угіддя для сінокоосу) – *луз*² (хімічна речовина).

Визначення меж багатозначності та омонімії – проблемне у лексикографії. Наприклад, Словник української мови (в 11-ти томах) подає слово

«корінь» як багатозначне, натомість Етимологічний словник трактує *корінь*¹ (як частину дерева) і *корінь*² (математичний) як омоніми. Тому є два протилежні твердження про омоніми: 1) омоніми – це слова, різні за походженням, які у процесі розвитку мови не мали і не мають нічого спільного; 2) омоніми – це слова, що виникли внаслідок розщеплення значень багатозначного слова (Микитюк, 2013: 77).

Мовознавці виокремлюють такі типи омонімів: 1) фразеологічні (однозвучні сталі вислови): *пустити півня* означає «підпалити щось», омонімний відповідник *пустити півня* має значення «зірватися на високій ноті»; 2) лексичні (слова з однаковим звучанням, але різні за значенням): *кулон*¹ (жіноча прикраса) – *кулон*² (одиниця виміру кількості електрики).

Шляхи виникнення лексичних омонімів. Найбільш продуктивним та історично найбільш складним фактором появи омонімії є розрив першопочатково єдиної семантики багатозначного слова. Наприклад, *дисципліна*¹ (твердо встановлений порядок) та *дисципліна*² (галузь наукового знання, навчальний предмет) виникли на основі багатозначного латинського слова *disciplina* (учення, розпорядок); *місяць*¹ (одна дванадцята частина астрономічного року) та *місяць*² (небесне світило).

Під час навчання омонімії в іншомовній аудиторії викладачеві варто звернути увагу на те, що в рідних мовах студентів таке явище також має місце. Наприклад, ісп. *banco* (банк) і *banco* (лавка), *топо* (мавпа) і *топо* (один), *vela* (човен) і *vela* (свічка); нім. *Zug* (течія, тяга) і *Zug* (потяг); франц. *train* (хід) і *train* (поїзд); англ. *import* (мати значення) та *import* (ввозити), англ. *fast* (міцний, твердий) та *fast* (швидкий); пол. *kilka* (кілька) та *kilka* (декілька), пол. *celny* (влучний) і *celny* (чудовий, відмінний); рос. *свет* (енергія) і *свет* (світло), рос. *мир* (спокій) та *мир* (світ).

Іншим шляхом виникнення омонімів можна вважати збіг звукового складу двох або більше українських слів. Наприклад, *розрада*¹ (те, що приносить заспокоєння) і *розрада*² (сварка, ворожнеча); *біль*¹ (фізичне страждання), *біль*² (біла пряжа), *біль*³ (хвороба хрестоцвітих). Також трапляються збіги звукового складу українського та запозиченого слова. Наприклад, *око*¹ (орган зору) та *око*² (з арабської – міра); *клуб*¹ – маса чогось рухомого кулястої форми (пилу, диму) і *клуб*² – суспільна організація, що об'єднує людей (англ. club); *горн*¹ – частина шахтної печі і *горн*² – сигнальний ріжок (нім. Horn).

Ще одним шляхом є збіг звукового складу двох або більше запозичених слів. Наприклад, *фокус*¹ (лат. Focus – вогнище, осередок; фізична

точка, у якій збираються, перетинаються відбиті сферичним дзеркалом або заломлені лінзою паралельні промені) та *фокус*² (нім. Nokuspokus – спиритний прийом, трюк, що вражає своєю надприродністю). Наступним є збіг звукового складу внаслідок переходу слів з однієї частини мови в іншу: *черговий* (прикметник та іменник), *вздвож* (прислівник та прийменник), *гляди* (дієслово та вигук). І, нарешті, останнім шляхом є збіг звукового складу в процесі словотворення: *винний*¹ (від вина) і *винний*² (від вино); *річний*¹ (від рік) і *річний*² (від річка).

Мовознавець О. Микитюк вважає, що у мові є також і омоантоніми. Це омоніми, які мають протилежне значення (Микитюк, 2013: 78). Наприклад, *позичати*¹ (давати щось у борг) і *позичати*² (брати щось у борг); *прослухати*¹ (пропустити щось крізь вуха, тобто не слухати) та *прослухати*² (щось уважно вислухати).

Лексичні омоніми бувають повними і неповними. Повні омоніми належать до однієї частини мови, а їхній звуковий склад є тотожним у всіх формах: *схожість*¹ (іменник до схожий) та *схожість*² (здатність до проростання); *коса*¹ (вид зачіски), *коса*² (мілина) та *коса*³ (сільськогосподарське знаряддя). До неповних належать слова, які не збігаються в певній граматичній формі. Наприклад, відмінною є форма родового відмінка однини у словах: *термін*¹ (родовий відмінок терміна – відтинок, проміжок часу, встановлений для чого-небудь) та *термін*² (родовий відмінок терміна – слово або словосполука, що означає спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, мистецтва). У неповних омонімів відмінною може бути числова форма: *риць*¹ (біг коня) однинний іменник та *риць*² (хижий звір) має форму і однини, і множини.

Різновидами неповних омонімів є омоформи, омофони та омографи. І. Ощипко зараховує їх до граматичних явищ (Ощипко, 1968: 17–18).

Омоформи (гр. *homos* – однаковий і лат. *forma* – форма) – слова з однаковим звуковим складом у певній граматичній формі. Найчастіше це є слова з різних частин мови: *їм* (теперішній час дієслова їсти) – *їм* (займенник вони); *повз* (дієслово чоловічого роду минулого часу) – *повз* (прийменник); *три* (числівник) – *три* (наказовий спосіб від терти). В європейських мовах знаходимо таке ж явище. Наприклад, англ. *saw* – пилка та *saw* – минулий час дієслова «бачити»; пол. *kolo* – біля і *kolo* – коло, круг; рос. *стух* (дієслово минулого часу) і *стух* (вірш); нім. *das Gehen* (хід) і *gehen* (ходити), *das Schreiben* (письмо) та *schreiben* (писати); ісп. *coma* (їсти) і *coma* (знак), *barro* (підмітаю) і *barro* (бруд), *oro* (молюся)

і *oro* (золото); фр. *pouvoir* (могти) та *un pouvoir* (влада, можливість), *avoir* (дієсл. мати) та *un avoir* (майно, надбання), *devoir* (бути зобов'язаним) та *un devoir* (завдання).

Омографи (гр. *homos* – однаковий і *grapho* – пишу) – слова з однаковим написанням, але з різною вимовою (мають різний наголос): *хаос* (у міфології – стихія) та *хаос* (безладдя); *дорога* (іменник) і *дорога* (від дорогоий); *замок* (будівля) і *замок* (пристрій для замикання дверей): а млин був замкнений як *замок* на *замок*. Таке ж явище можна зустріти і в європейських мовах. Наприклад, ісп. *papa* (картопля) і *papá* (тато), *rio* – сміюся і *rio* (річка); нім. *übersetzen* (пересадити) *übersetzen* (перекладати); фр. *mais* (але) та *maïs* (кукурудза); англ. *record* (запис) і *record* (записувати), *project* (проект) та *project* (проекувати).

Омофони (гр. *homos* – однаковий і *phonos* – звук) – слова з однаковою вимовою, але з різним написанням: *гребти* (наказова форма дієслова гребти) і *гриби* (множина від іменника гриб); *мине* (від минати) і *мене* (родовий відмінок від «я»), *Мороз* (прізвище) і *мороз* (явище природи), *Роман* (ім'я) та *роман* (жанр художньої літератури). Сюди належать і синтаксичні омоніми. Це однакові звукові комплекси, один з яких є словом, інший – поєднанням слів. Наприклад: про загг у неї натяки *прозорі*, а він щовечора патякає *про зорі*; даремно готуватись ти *до бою*, хто рабство виправдовує *добою*. В інших мовах омофони теж присутні: англ. *write* (писати) і *right* (правильний, правий), *week* (тиждень) і *weak* (слабкий); ісп. *ola* (хвиля) і *hola* (привіт), *ajito* (трясу) і *agito* (часничок), *Asia* (Азія) та *hasia* (робив); фр. *boulot* (робота, батон хліба) і *bouleau* (береза), *pot* (чайник) і *peau* (шкіра).

Міжмовні омоніми – це слова, які мають однаковий звуковий комплекс, але різні значення. Це явище властиве навіть не близькостпорідненим мовам: *кров* (рос. житло) – *кров* (укр. червона рідина в організмі), *час* (рос. година) – *час* (укр. період), *сік* (англ. seek – шукати) – *сік* (укр. напій із фруктів), *рот* (нім. rot – червоний) – *рот* (укр. – уста). І. Фаріон називає міжмовні омоніми «однаковими ключами, що відмикають зовсім різну дійсність» (Фаріон, 7: 153).

Як показує досвід викладання української мови іноземним студентам, такі явища, як багатозначність, паронімія та омонімія, носії інших мов засвоюють досить важко. На перший погляд це видається дивним, оскільки, як доведено вище, омонімів у їхніх рідних мовах також є немало. Тому після пояснення теоретичного матеріалу та наведення великої кількості прикладів, викла-

дач повинен закріпити усі правила, виконуючи зі студентами лексичні вправи, які спрямовані на розвиток пам'яті, мислення студентів, їхніх розумових здібностей та логіки. Наступним етапом має бути виконання завдань порівняльного та зіставного характеру. Варто зазначити, що під час складання таких вправ дуже важливо враховувати особливості рідної мови студентів-іноземців.

Вправа 1. Прочитайте наведені нижче формулювання і вкажіть, яке з них визначає омографи, омоформи та омофони. Наведіть по два-три приклади для кожної групи.

1. Слова, які однаково вимовляються, але пишуться по-різному. 2. Слова, які збігаються у звучанні та написанні лише в окремих граматичних формах. 3. Слова, які збігаються у написанні, але вимовляються по-різному.

Вправа 2. До поданих слів підберіть омоніми або омоформи. Запишіть по дві пари речень, доводячи омонімічність відповідних слів: склад, клас, моль, гриф, оклад, тік, ніс, віз.

Вправа 3. Придумайте ситуації, в яких можуть бути використані подані крилаті вислови.

1. На ньому (ній) світ клином не зійшовся. 2. Вийти у світ. 3. Не близький світ. 4. Зжити зі світу (кого-небудь).

Вправа 4. Підберіть до слів *ключ*, *ласка*, *коса*, *клас* прикметники, які уточнюють значення омонімів та підходять за змістом.

Приємний, хитрий, піщаний, ніжний, довгий, новий, перший, гострий, масивний, просторий, дверний, вищий, журавлиний.

Вправа 5. За допомогою словника визначте лексичне значення омонімів: такт, кома, термін, фокус, біль, розрада, гіпербола, люстрація.

Вправа 6. Виберіть рядок, у якому не сплутано міжмовні омоніми.

- 1) йому відказали у цій справі, нагла справа, поїхати на рибалку, сидіти в засаді;
- 2) ворожити на кавовій гущі, домашній адрес, за це його наказали, лічити гроші, наглий студент;
- 3) доказати казку, дурно працювати, нарядний документ, церковні бані;
- 4) брудна свита, займатися фізикою, пішла луна гаєм, я відказав і пішов далі.

Вправа 7. Складіть цікавинки зі словами: до волі – доволі, сонце – сон це, потри – по три, Судак (місто) – судак (хижа риба), міна – міна.

Вправа 8. Складіть речення зі словами: гадати, наглий, відношення, вірний, баня, блюдо, доказати, смутно.

Вправа 9. Визначте вид омонімів (лексичні омоніми, омофони, омоформи, омографи). Поставне наголос над кожним словом.

Брати – брати, ручка – ручка, умови – у мови, накрила – на крила, білок – білок, права – права, на березі – на березі, настав – на став, зміст – з міст, мати – мати, гори – гори, повіки – повіки, дорога – дорога, зараз – за раз, місяць – місяць.

Вправа 10. Поясніть, виходячи з контексту, лексичне значення виділених омонімів.

1. Старі слова говорить Гудзь, а вони крають сьогодні, як нагострений *ніж* (М. Коцюбинський). 2. Вона добріша, *ніж* її сестра (М. Вовчок). 3. Дядько був *станом* вищий, очі чорні (М. Вовчок). 4. У польовому *стані* по росяній порі, зійшлися на вечерю засмагли косарі (М. Нагнибіда). 5. Ще плетиво тросів та *балок* снується у вишні (М. Бажан). 6. Криниця в *балці*, журавель при ній (М. Рильський).

Вправа 11. Введіть подані омоніми в речення. Прокоментуйте їхнє значення.

Мила (прикметник) – мила (дієслово); бал (свято) – бал (оцінка); туш (чорна фарба) – туш (музичне вітання); коло (прийменник) – коло (іменник); пара (води) – пара (чобіт); ключ (у замку) – ключ (підказка); шах (дія в шахах) – шах (східний володар).

Вправа 12. Запам'ятайте деякі приклади міжмовної (українсько-російської) омонімії. Усно проілюструйте розбіжності у поточному вживанні цих слів (для студентів із рідною російською мовою).

Вітати (привітствовать) – (вітать) витати; облік (учет) – (облик) вигляд; лік (счет) – (лик) вид; кіт (кот) – кит (кит); кров (кровь) – (кров) притулок; лаяти (ругать) – (лаять) гавкати; луна (эхо) – (луна) місяць; час (время) – (час) година; часи (времена) – (часы) годинник; справа (дело) – (справа) праворуч; стать (пол) – (стать) статура; наглий (срочный) – (наглый) зухвалий; участь (участие) – (участь) доля; брак (нестача) – (брак) шлюб; доказати (доказать) – (доказать) довести.

Варто зазначити, що пропонувані вище вправи варто подавати лише тим іноземним студентам, які оволоділи середнім рівнем української мови, грамотно пишуть і мають досить великий словниковий запас.

Висновки. Лексика – це те, з чим студент-іноземець зіштовхується з перших днів перебування в чужій державі. Нові слова, пов'язані зі спеціальністю, він чує в навчальному закладі, а загальноживану лексику – на вулиці, у закладах громадського харчування, дискотеках, під час мандрівок Україною. Вивчення нових слів та виразів відбувається щодня аж до останнього моменту його перебування в Україні, тому вивчення омонімії має таке велике значення в курсі української мови як іноземної. Це поліпшить студентам знання з лексикології сучасної української мови, полегшить їм сприйняття нової інформації та розширить їхній світогляд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко В. Українська мова. Поглиблений практичний курс. т. 1. Poznań : Wydawnictwo naukowe UAM, 2001. 300 с.
2. Виноградов В. В. Лексикология и лексикография : избранные труды. Москва : Наука, 1977. 312 с.
3. Козачук Г. О. Українська мова : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1993. 272 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколасової. Київ : Ленвіт, 2002. 320 с.
5. Микитюк О. Р. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма : навчальний посібник. Львів : Львівська політехніка, 2013. 440 с.
6. Ощипко І. Й. Практична стилістика української літературної мови. Лексика і фразеологія. Львів : Львівський університет, 1968. 107 с.
7. Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 332 с.
8. Ющук І. М. Українська мова : підручник. Київ : Либідь, 2004. 640 с.

REFERENCES

1. Vasylenko V. Ukrainska mova. Pohlyblenyi praktychnyi kurs. t. 1. [Ukrainian language. In-depth practical course. v. 1]. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 2001. 300 p. [in Ukrainian].
2. Vynogradov V. V. Leksykologhiya y leksykohrafiya: yzbr. tr. [Lexicology and lexicography: selected works]. Moskva: Nauka, 1977. 312 p. [in Russian].
3. Kozachuk H. O. Ukrainska mova: navchalnyi posibnyk [Ukrainian language: textbook.]. Kyiv: Vyshcha shkola, 1993. 272 p. [in Ukrainian].
4. Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh: pidruchnyk / kol. avtoriv pid kerivn. S. Yu. Nikolaievoi [Methods of teaching foreign languages in secondary schools: textbook.]. Kyiv: Lenvit, 2002. 320 p. [in Ukrainian].
5. Mykytiuk O. R. Suchasna ukrainska mova: samobutnist, systema, norma: navch. Posibnyk [Modern Ukrainian language: identity, system, norm: manual]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2013. 440p. [in Ukrainian].
6. Oshchypko I. Y. Praktychna stylistyka ukrainskoi literaturnoi movy. Leksyka i frazeolohiia [Practical stylistics of the Ukrainian literary language. Vocabulary and phraseology]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoho universytetu, 1968. 107 p. [in Ukrainian].
7. Farion I. D. Movna norma: znyshchennia, poshuk, vidnova: monohrafiia [Language norm: destruction, search, restoration: monograph]. Ivano-Frankivsk: Misto NB, 2013. 332 p. [in Ukrainian].
8. Yushchuk I. M. Ukrainska mova: pidruchnyk [Ukrainian language: manual]. Kyiv: Lybid, 2004. 640 p. [in Ukrainian].